

KREDİ KAYNAKLARININ YANLIŞ KULLANIMINDAN DOĞAN SORUNLAR VE KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KREDİ KURUMLARINA DÜŞEN GÖREVLER

Kudret Şevket SAYIN (*)

ÖZET

İşletmeler, toplam varlıklarını özkaynak ve yabancı kaynak olmak üzere iki tür kaynaktan finanse etmektedirler. Yabancı kaynaklar başlıca, kredi kurumlarına borçlanılarak sağlanmaktadır. Bu borçların geri ödenmesi ise, işletmelerin nakit yaratmalarıyla gerçekleştirilebilmektedir. Ancak, işletmelerin gereken zamanda ve yeterli miktarda nakit yaratabilecek finansal yapıyı oluşturmaları, sağlanan dış kaynakların amaçları doğrultusunda ve vadeleri dikkate alınarak, işletme aktifleri arasında rasyonel kullanılmasıyla sağlanabilir.

Çoğunlukla işletmelerin başvurdukları kısa vadeli krediler ülkemizde vadelerin uzatılması nedeniyle orta hatta uzun vadeli kredilere dönüşmektedir. Oysa, cari aktif içinde kullanılan bu fonlar, sürekli olarak artan faiz ve nakit sıkıntısı darboğazında, işletmeleri yeni borçlanmalara yöneltmektedir. Bu durum ise, işletmelerde net işletme sermayesinin giderek tükenmesi nedeniyle, finansal yapısının bozulması sürecini başlatmaktadır.

I- GİRİŞ

Ekonomi içerisindeki atıl fonların verimli hale gelmesi, onların yeni yatırımlara dönüşmesi ya da mevcut yatırımlar içerisinde kullanılarak değerlendirilmesiyle mümkündür. Bu amaçla küçük tasarrufların mevduat biçiminde toplanarak plase edilmesi fonksiyonunu banka işletmeleri üstlenmiştir.

İşletmelerin dış finansman kaynağı olarak başvurdukları krediler, geri ödenme süreleri bakımından başlıca, kısa vadeli krediler, orta vadeli krediler ve uzun vadeli krediler olmak üzere üç grupta değerlendirilmektedirler.

(*) Dr. D.E.Ü. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü.

A- KISA VADELİ KREDİLER

Bir faaliyet dönemi içerisinde geri ödeme yükümlülüğü ile alınan kısa vadeli krediler, genellikle işletme sermayesi, özellikle de alacakların ve stokların finansmanında kullanılmaktadır. Ancak, uzun vadeli kaynakların sağlanması zaman aldığı için, gecikmeyi önlemek amacıyla işletmeler tarafından başlangıçta kısa vadeli krediler sabit kıymetlerin finansmanında da kullanılmaktadır (Akgüç, 1979; 501).

Günümüzde işletmelerin yaygın olarak başvurdukları kısa vadeli krediler, ticaret bankalarınınca finanse edilmektedir. Kısa vadeli kredilerin hem işletmeler hem de kredi kurumlarınınca yeğlenmesinin nedenleri kısaca şöyle sıralanabilir:

1- Kısa vadeli banka kredilerinin riski ile paranın satın alma gücünün azalması riski orta vadeli ve uzun vadeli kredilere oranla daha az ve 'ikidite oranı daha yüksek olduğu için ticaret bankalarınınca yeğlenmektedir.

2- Kısa vadeli banka kredileri işletmelerin, net işletme sermayelerini artırmamakla beraber, hammadde sağlamaktan mamullerini pazarlama sürecine kadar duyulan finansman ihtiyacını karşılamalarına, yeteri kadar stok bulundurmalarına ve kredili satış yapmalarına olanak sağlamaktadır.

3- Kısa vadeli banka kredileri, gerekli koşulların varlığı halinde, işletmelerin finansman kaldırıcısından yararlanarak, özsermaye karlılığını artırma olanağını sağlamaktadır.

4- Kısa vadeli banka kredileri, işletmelere stoklarını nakte çevirerek ya da alacaklarını tahsil ederek geri ödeme olanağını sağlamaktadır. Bu nedenle, kısa vadeli banka kredileri kendiliğinden ödenen krediler olarak nitelendirilebilirler.

5- Kısa vadeli banka kredileri, işletmelerin fon ihtiyaçlarına göre süre olarak ayarlanabilme esnekliğine sahiptirler (Akgüç, 1980; 173).

Kısa vadeli kredi talebi, faiz haddinden çok, konjoktürün durumuna ve sermayenin devir hızına bağlı olmakta ve sermayenin devir hızı arttıkça, faizin etkisi azalmaktadır (Zarakolu, 1977; 75).

B- ORTA VADELİ KREDİLER

Orta vadeli kredilerin üst vade sınırı, 1211 sayılı T.C.M.B. Kanununun 46.maddesinde beş yıl olarak belirlenmiştir. Alt vade sınırı belirlenmemekle beraber, ilgili mevzuata göre bu sürenin iki yıl olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır (Kurt, 1980; ..).

Orta vadeli kredilerin, işletme sermayesine katılarak daha uzun dönemde kullanılma olanağı vardır. Bu da işletmeye, sermayesindeki artıştan dolayı, iş hacmini genişletme ve işletme sermayesini daha verimli kullanabilme olanağını sağlamaktadır. Orta vadeli krediler, işletmede kullanıldıkları süre içerisinde yaratılacak fonların işletme faaliyeti için ayrılan kısmından arta kalan bölümüyle ödenirler. Bu nedenle, orta vadeli kredilerin geri ödeme kaynaklarının, işletmelerin yaratabilecekleri fon kapasiteyle sınırlı olduğu söylenebilir (Gönenli, 1978; 352).

C- UZUN VADELİ KREDİLER

Uzun vadeli krediler genellikle, ilk tesis yatırımı ile mevcut tesislerin yenilenmesi ve genişletilmesi girişimlerinin finansmanında başvurulan dış kaynaklardır. Kuşkusuz kredinin geri ödenmesi, sabit tesis yatırımının faaliyete geçmesinden sonra sağlanabilecek karlarla gerçekleştirilebileceği için, 10 yıl ve daha uzun dönemleri kapsamaktadır.

Ülkemizde ticaret bankaları uzun vadeli kredi vermedikleri için, Türkiye Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Sınai Kalkınma Bankası gibi özel amaçlı ihtisas bankaları kurulmuştur.

II-BANKA KREDİLERİNİN YANLIŞ KULLANIMI VE NEDENLERİ

İşletme sermayesi devir hızının yavaşlığına rağmen, fiyatlardaki sürekli artışın sağladığı enflasyon karı, işletmeleri yüksek stoklarla çalışmaya yöneltmiş ve borçlanmayı ucuz finansman kaynağı durumuna getirmiştir. Ayrıca, ülkemizde zaman zaman kredi faizlerinin enflasyon rakamlarının altına düşmesi, işletmeleri borçlanmaya özendirmiştir.

Oysa, işletmeler aktifteki sabit kıymetlerinin bir bölümünü uzun vadeli kredilerle, cari aktiflerin de belirli bir payını kısa vadeli kredi ve

borçlarla finanse ederken, başlıca iki finansal denge kuralını gözetmek durumundadırlar (Olalı, 1971; 205).

1. Minimum Finansal Denge Kuralı

Sabit değerlerin, stokların ve diğer aktif değerlerin finansmanında kullanılan özkaynak ve yabancı kaynak hacminin ve kullanım sürelerinin, aktif değerlerin yapısıyla ve kullanılma süreleriyle uyumlu olması gerekmektedir.

2. Emniyet Marjı Kuralı

Cari aktiflerden kısa vadeli borçların çıkartılmasından sonra kalan değer, işletmenin emniyet marjını, yani net işletme sermayesini oluşturmaktadır. Emniyet marjı, sermayenin devir hızının yavaşlaması ya da bazı varlıkların değerini kaybetmesi durumunda, işletmeye etkinliğini sürdürebilme olanağını sağlamaktadır.

Cari aktiflerin ve sabit değerlerin finansmanında özkaynak ve yabancı kaynak dengesine dikkat etmeyen, özellikle küçük orta büyüklükteki işletmelerin, daha başlangıçta yetersiz bir özkaynakla harekete geçerek, büyük ölçüde dış kaynaklara başvurmaları, ağır bir borç baskısı altına girmelerine neden olmaktadır.

Ayrıca, kısa vadeli kredilerle sabit kıymetlerin finanse edilmesi işletmelere kısa vadede geri ödeyecek fonu sağlayamadığı için, ya borç ertelenmesi ya da yeniden borçlanma yoluna gidilmektedir.

Böylece kısa vadeli kredilerle geçici çözüm aranması, bir çok işletmeyi kredi girdabına çeken bir kısır döngüye sokmaktadır.

Özkaynak verimliliğine önem vermeyen işletmelerde, talepteki düşüşle birlikte stoklar artmakta, stok devir hızları daha da düşmekte, buna bağlı olarak stok ve alacakların nakte çevrilmesindeki geçikme nedeniyle vadesi gelen kredi borçları ödenememektedir. Bu durumda da işletme, ya kredinin vadesini uzattırmakta ya da başka bir bankadan kredi alarak borcunu ödeme yolları aramaktadır. Yani, her iki yöntemde de kredi kısa vadeli olmak özelliğini yitirmektedir. Bu gibi finansal yönetim hataları sonucunda, işletmenin minimum finansal denge yapısının yanı sıra emniyet marjı da (net işletme sermayesi) giderek tükenmektedir.

Ayrıca kredi faizlerini zaman zaman yükseltilmesi, işletmelerin dış finansman maliyetlerini yükseltmektedir. Ekonomik konjoktürden kaynaklanan nakit sıkıntısı ve alacakların tahsilindeki gecikmeler, her şeye rağmen işletmeleri yüksek maliyetli böyle bir finansman kaynağına başvurmaya zorlamaktadır. Bu durumdaki bir işletme, daha büyük rakamlarda ve yüksek maliyetlerde dış finansman kaynağı sağlamanın sonucunda, kredi riski yükseldiği için daha yüksek değerde güvence vermek durumundadır. İşletmenin menkul ve gayri menkul varlıkları üzerinde güvence olarak tesis edilen rehin ve ipotek hakları, riskin ortaya çıkması durumunda kredi kurumları tarafından, ya nakte çevrilmekte ya da satın alınmaktadır. Bu durum, günümüzde kredi kurumlarını kısmen temel bankacılık fonksiyonlarının dışına da itmektedir.

Kuşkusuz, ekonomik koşullara uygun ve yeterli, işletme ve finans yönetimi bilgi ve deneyiminden yoksun yöneticilerin bu olumsuz tablodaki payları büyüktür. Ancak, kredi kurumlarına da, kredi talebinin değerlendirilmesi aşamasından, kredinin tahsil edilmesi aşamasına kadar geçen süreç içerisinde bazı sorumluluklar düşmektedir.

III- KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE GÖZETİLECEK FAKTÖRLER

İşletmeler tarafından alınan ve kredi kurumlarınca verilen kredinin geri ödenmemesi durumu, her iki taraf için de bir risktir. Riskin payını azaltabilmek için bankalar,

1. İşletmenin gerçekten krediye ihtiyacı olup olmadığı,
2. Kredi vadesinin uygun olup olmadığı,
3. Kredinin hangi amaçla kullanılacağı,
4. Kredi tutarının gerçekçi (yeterinden az ya da fazla) olup olmadığı,
5. Kredi için alınacak maddi güvencenin riski karşılayıp karşılamayacağı

konularındaki kuşkularını giderebilmek amacıyla kredi taleplerini incelerken bazı faktörleri değerlendirmek durumundadır. Bu faktörler, kişisel faktörler ve finansal faktörler başlıkları altında özetlenebilirler.

A- KİŞİSEL FAKTÖRLER

Kredi kurumları için en önemli faktör, işletmenin başarılı ve yetenekli ellerde yönetiliyor olmasıdır. Bunun için de:

1- Yeterli Bilgi ve Formel Eğitim

Yeterli okul içi eğitim ve formasyon kazanmış olan yöneticinin okul sonrasında da, edindiği bilgileri canlı tutması, ayrıca mesleki gelişmeleri izlemesi gerekmektedir.

Bankalar, kredi isteyen işletmelerde bu yöneticileri bir güvence unsuru olarak görmektedir.

2- Yeterli İş Deneyimi

Kredi müşterisinin, teorik bilgilerinin yanı sıra, gelişen olayları yeterli iş deneyimi ile değerlendirip, sonuçlar çıkartıp, kararlar alabilme yeteneğine sahip olması, kredi kurumlarınca aranan bir özellik olmalıdır.

3- Doğruluk ve Samimiyet

Kredi müşterisinin kredi kurumuna, işletmesi ile ilgili olumlu yönler kadar, olumsuz yönleri de açıklayacak samimi bilgiler vermesi gerekmektedir. Çünkü kredi kurumları, kendilerine verilen mali tabloların doğruluk, samimiyet ve açıklık ilkeleriyle düzenlenip düzenlenmediği konusundaki ilk yargıya, işletmelerin davranışlarındaki doğruluk ve samimiyet derecesine bakarak varırlar.

4- Akılcı Davranış

Bankalar, bir noktada müşterilerinin mali danışmanı durumundadırlar. Dolayısıyla bu konudaki görevlerini yerine getirmeleri aynı zamanda risk payını da her iki taraf için azaltacaktır. Ancak, kredi müşterisinin, yapılacak önerilere uyması, eleştirileri olgunlukla karşılayarak mantıklı olarak değerlendirmesi gerekmektedir.

5- Karakter

Kredi müşterisinin sabırlı, soğukkanlı, karar alma konusunda cesur, borcunu ödemedede titiz, ekip çalışması yapabilen, değişen koşullara uyum sağlayabilen bir karaktere sahip olması önemlidir. Kredi müşterisinin her türlü ortamdaki davranışını, yani karakterini anlamak banka açısından oldukça güçtür. Ancak, kişinin karakterini değerlendirmek konusunda, yine en iyi yöntemin, müşterinin geçmişini ve geçmişteki davranışlarını değerlendirerek, gelecekteki davranışları hakkında fikir edinebilmek olduğu söylenebilir (Akgüç, 1980; 8).

B-FİNANSAL FAKTÖRLER

Kısa vadeli kredi taleplerinin değerlendirilmesinde, öncelikle işletme sahibinin kişisel niteliklerine ve o andaki finansal durumuna önem verildiği halde, orta ve uzun vadeli kredilerin incelenmesinde finansal durumun önemi daha da artmaktadır. Orta ve uzun vadeli kredilerde, kredi talep eden işletmenin, gelecek yıllarda yaratacağı finansal kaynakları ve geliri ön planda yer almaktadır (Akgüç, 1975; 24).

İşletmelerin finansal güçleri genel olarak, gelir yaratma kapasitesi ve özsermayesi olmak üzere iki grupta belirlenebilir.

1- Gelir Yaratma Kapasitesi

Aktiflerin nakte çevrilerek ya da yeni dış finansman kaynakları sağlanarak eski borçların ödenmesi, ticari hayatta doğal bir yol değildir. Bu nedenle bankalar, doğal olarak, kredi müşterilerinin borçlarını yüksek gelir yaratma güçleri ile ödemelerini isterler.

İşletmelerin gelirleri, mal ya da hizmet satışından sağlanmaktadır. Dolayısıyla gelir yaratma kapasitesini, işletmenin kuruluş yeri, üretilen mal ya da hizmetin türü, kalitesi, üretim kapasitesi, üretim tekniği, rekabet koşulları, pazarlama tekniği, uzun süreli satış sözleşmeleri, personelin yetenekleri gibi pek çok etken belirlemektedir.

2- Özsermaye

Kredi veren kurumların, işletmenin özsermayesinin toplam varlıklar içerisindeki payına ve finanse ettiği değerlere dikkat etmeleri gerekmektedir. Özsermaye bir noktada, kredi verilen işletmenin borçlanabilme yeteneğinin, yani mali bünye sağlamlığının bir ölçüsüdür. Genellikle borçlarla özsermaye oranının en küçük olması, işletmenin mali bünyesinin sağlamlığının göstergesidir.

Toplam aktifler içerisinde özsermaye payı az olan işletme, mali bünye sağlamlığını kaybetmiş demektir.

SONUÇ

İşletmelerin iç ve dış finansman kaynaklarını toplam aktifler içerisinde yanlış kullanmalarına bağlı olarak finansal darboğazlara girmele-
rini hazırlayan nedenler, maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

1. İşletmelerin finansal denge kuralına dikkat etmemeleri,
2. Yüksek enflasyon karlarına alışarak, yüksek stok miktarlarında çalışmaları,
3. Alınan kredilerin, aktif değerler arasındaki yerinin yanlış seçilmesi ve etkin kullanılmaması,
4. Zaman zaman faizlerinin yükseltilmesi,
5. Talepteki düşüş nedeniyle devir hızının yavaşlaması,
6. Vadeli satış oranının artması.

Diğer yandan, kredi kurumları toplamış oldukları mevduatları plase edebilmek amacıyla yola çıkarak, kredi riskini azaltmak için maddi güvenceleri sağlamaya yetinmektedirler. Oysa, verilen kredilerin işletmeler tarafından, bilinçli ya da bilinçsiz olarak yanlış yerlerde ve amacı dışında kullanılmasını önlemek için, kredi kullanımı aşamasında da izlemek, bunun yanı sıra finansal danışmanlık görevini de üstlenmek durumundadırlar. Böylece, birer yatırım kaynağı durumunda olan birikimlerin amacı yönünde etkin kullanımını sağlayarak, ulusal bir görevi de yerine getirmiş olacaklardır.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Finanzierung von Unternehmen erfolgt in der Regel aus Eigenkapital und Fremdkapital, wobei die letztere Möglichkeit gleichzeitig eine Verschuldung des Unternehmens gegenüber den Kreditinstituten bedeutet. Die Rückzahlung der Schulden wird erst durch die rechtzeitige Verfügung über ausreichende Geldmengen möglich. Zur Schaffung einer solchen finanziellen Struktur hat das Unternehmen die fremden Geldmittel zweckmaessig und unter Berücksichtigung der Rückzahlungsfristen zu verwenden.

Die durch die Unternehmen beantragten kurzfristigen Kredite werden in der Türkei aus unterschiedlichen Gründen in mittel-oder langfristige Kredite umgeformt. Die Kredite, die sich in Umlaufvermögen verwandeln, führen bei steigenden Zinsen und bei Liquiditätsengpaessen, zur erneuten Verschuldung der Unternehmen.

Aufgrund dessen und des Verzehrs von Eigenkapital beginnt ein Prozess der Verschlechterung der finanziellen Struktur.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ Öztin (1979), **Finansal Yönetim**, 2. b. Sermet Matbaası, İstanbul.

AKGÜÇ Öztin(1980) **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:82, Ankara.

AKGÜÇ Öztin (1975), **Orta ve Uzun Vadeli Krediler ve Finansman Kurumları**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:47, Ankara.

GÖNENLİ Atilla (1978), **İşletmelerde Finansal Yönetim**, İ.Ü.İşletme Fakültesi Yayın No:59, İstanbul.

KURT İbrahim (1980), **Orta Vadeli Krediler**, Kısmet Matbaası, Ankara.

OLALI Hasan (1971), **İşletmelerde Uzun Vadeli Yatırım ve Finansal Planlaması**, E.Ü. İ.T.B.F. Yayın No:64/10, İzmir.

ZARAKOLU Avni (1977), **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, Banka ve Ticaret Hukuku Seri No:75, Ankara.